

بررسی تاثیرگذاری تحریم اقتصادی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو اوپک

علیرضا جرجرزاده^۱، زهرا احمدی^۲، اسحاق برزکار^۳

^۱ استادیار و مدیر گروه اقتصاد، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

^۲ دانش آموخته ارشد، گروه اقتصاد، پردیس علوم تحقیقات خوزستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

^۳ دانش آموخته ارشد، گروه اقتصاد، پردیس علوم تحقیقات خوزستان، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

نام نویسنده مسئول:

علیرضا جرجرزاده

چکیده

سرمایه گذاری مستقیم خارجی یکی از مجاری مهم تأمین مالی (سرمایه) در سطح بین المللی محسوب می شود، جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی علاوه بر جبران کمبود سرمایه، موجب انتقال فناوری، ورود سرمایه انسانی متخصص، مدیریت و دانش می شود؛ لذا به منظور تحقق رشد اقتصادی مستمر و باثبات ضروری است که به صورت علمی، عوامل موثر بر جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی شناسایی شود. هدف از این مطالعه بررسی تاثیرگذاری عوامل اقتصادی، طبیعی، سیاسی و حقوقی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو اوپک برای دوره زمانی ۲۰۱۳-۲۰۰۴ می باشد. این پژوهش با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم یافته^۱ (GLS) در قالب الگوی داده های تلفیقی انجام شده است. نتایج بیانگر آن است که اندازه بازار، درجه باز بودن اقتصاد، سلامت جامعه، ذخایر نفتی و حاکمیت قانون اثر مثبت و معناداری بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی دارد و تحریم اقتصادی عامل مهمی در کاهش جذب سرمایه خارجی بوده است.

واژگان کلیدی: سرمایه گذاری مستقیم خارجی، اوپک، تحریم اقتصادی، سلامت

جامعه، روش حداقل مربعات تعمیم یافته، الگوی داده های تلفیقی

طبقه بندی JEL: Q۴۳, Q۴, Q

¹ Method: Pooled EGLS (Cross-section weights)

مقدمه

تداوم فرآیند رشد و توسعه در اقتصاد قبل از هر چیز مستلزم دقت در عوامل ایجاد کننده آنهاست. شکی نیست که سرمایه گذاری یا تشکیل سرمایه شرط لازم برای رشد و توسعه اقتصادی است نقش و جایگاه سرمایه گذاری، در فرآیندهای مذکور تا حدی است که مباحث سرمایه گذاری یکی از بخش های اساسی و غیر قابل تفکیک اقتصادی محسوب می شوند، به طوری که در دیدگاه برخی اقتصاددانان رشد و توسعه فقدان سرمایه یکی از علل اصلی گرفتاری بسیاری از کشورها در دور باطل فقر شناخته شده است. ناکافی بودن منابع داخلی برای تراکم سرمایه و یا نیاز به فنا وری و دانش فنی بالا در کشورهایی که در پی جلب سرمایه های مستقیم خارجی هستند رویکرد جدی نسبت به این مسئله را ایجاد می کند. از سوی دیگر، کشورهای با منابع داخلی کم قدرت، توان گسترش صادرات و کسب سهام از بازارهای جدید را نداشته و نیاز به منابع باثبات برای تأمین خواسته های خود را دارند که در این میان جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی یکی از راهکارهای اقتصادی است کاظمی (۱۳۹۲). از بین انواع مختلف سرمایه گذاری خارجی، سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دلیل مزیت هایی مانند انتقال تکنولوژی، ارتباط با بازارهای بین المللی، انتقال مهارت های مدیریتی و... دارد و منبعی مناسب برای انباشت سرمایه و به دنبال آن ارتقای رشد اقتصادی است. البته باید خاطرنشان کرد که ضعف مدیریت و سیاست های ناصحیح در زمینه جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی می تواند پیامدهای منفی از قبیل ایجاد ساختار بازار انحصاری در بلندمدت، انهدام صنایع با مقیاس تولید کوچک و نیز تشدید بیکاری را به همراه داشته باشد. با توجه به نقش مهم سرمایه گذاری مستقیم خارجی، کشورها برای جذب این نوع سرمایه تلاش می کنند. در واقع بازار جهانی جذب این سرمایه ها، بسیار رقابتی است. این رقابت به ویژه میان کشورهای درحال توسعه با توجه به لزوم دستیابی سریع به توسعه و کمبود منابع مالی بیشتر است. این گونه کشورها دنبال جذب انواع سرمایه هستند و بدین منظور تمهیدات گوناگونی برای جذب این نوع سرمایه ها به کار می برند. بنابراین کشورهای درحال توسعه برای کاهش فناوری با کشورهای توسعه یافته و افزایش قدرت رقابت پذیری به منظور دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی مستمر و باثبات باید عوامل تعیین کننده جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی را بررسی کند. لذا در راستای جذب بیشتر جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به منظور کاهش شکاف عمیق فناوری و افزایش قدرت رقابت پذیری کشورهای عضو اوپک این مطالعه سعی در شفاف سازی نقش سلامت جامعه، اندازه بازار، آزادی اقتصادی، حاکمیت جامعه، منابع طبیعی در دسترس و تحریم اقتصادی بر جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی کشورهای عضو اوپک را دارد. به عبارت دیگر در این پژوهش به این سوال پاسخ می دهیم که تاثیر عوامل پیش گفته بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای عضو اوپک چگونه است.

۱- ابعاد نظری عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

بحث سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دلیل روابط پیشین و پسین و نیز مصادیق مختلف آن، در حوزه اقتصاد می تواند با رویکرد نظری از جنبه های مختلفی مورد بررسی قرارگیرد. در ارتباط با عوامل مؤثر بر جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی پاره ای از نظریات وجود دارند که کمتر از مبانی نظری (ریاضی) و مدل سازی پیچیده برخوردارند. و اغلب منبعث از مطالعات تجربی هستند. عمده نظریه های موجود درباره عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی با فرض وجود بازارهای ناقص مطرح شده اند.^۲ یکی از اولین کسانی که در چارچوب بازارهای ناقص به تبیین سرمایه گذاری مستقیم خارجی پرداخت می نمود، که به منظور تفکیک سرمایه گذاری مستقیم و غیرمستقیم خارجی و لزوم «کنترل» سرمایه از سوی سرمایه گذار را خاطر نشان کرد و نظریه های پیشین را به دلیل فروض بسیار ساده آن ها زیر سوال برد. به اعتقاد وی، سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بازارهای ناقص تحقق پیدا می کند و از این رو، وی با اتخاذ رویکرد سازماندهی صنعتی، به تبیین رفتار شرکت های چند ملیتی پرداخت. در این چارچوب سه نظریه اساسی جلب توجه می کند که عبارتند از:

۱-۲-۱- سازمان صنعتی

تحقیق هایمر در سال ۱۹۷۶ نخستین تحلیلی است که نشان می دهد ساختار بازارها و ویژگی مشخص بنگاه ها باید در توضیح سرمایه گذاری مستقیم خارجی نقش کلیدی ایفا کنند. در نظریات مبتنی بر فرض رقابت ناقص، علت انجام سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دو نقض اساسی نسبت داده می شود: (الف) نواقص ساختاری، (ب) نواقص هزینه معاملاتی.

^۲ لازم به ذکر است با توجه به وجود پدیده هایی چون شکست بازار، عدم اطمینان، کمبود اطلاعات و چسبندگی های اسمی و واقعی و ... در این باره همواره فرض وجود بازارهای کامل کمتر مدنظر قرار می گیرد.

نواقص ساختاری به شرکت های چند ملیتی اجازه افزایش قدرت در بازار را می دهد و به این ترتیب، بنگاه از مزیت هایی نظیر صرفه جویی های ناشی از مقیاس، دانش برتر، شبکه های گسترده توزیع، تنوع بخشی در محصول تولیدی و مزایای اعتباری، بهره مند می شود. نوع دوم نواقص مربوط به هزینه های معاملاتی، جایگزین شدن بازارهای داخلی به جای بازارهای خارجی را برای شرکت های چند ملیتی سودآورتر می نماید.

نظریه سازمان صنعتی تاکید خود را بر نواقص ساختاری متمرکز می کند؛ در حالی نظریه درونی کردن، توجه خود را بر هزینه معاملاتی معطوف می سازد. بر طبق نظریه سازمان صنعتی، هنگامی که یک بنگاه تابعه خارجی اقدام به رقابت با بنگاه های داخلی کشور میزبان می کند، با عدم مزیت هایی نظیر مشکلات اداره عملیاتی که در مکان های دور از دسترس گسترش یافته، فرهنگ ها، آداب و رسوم و زبان متفاوت، نظام های قانونی و استانداردهای فنی مختلف و ترجیحات گوناگون، مواجه می شود که اگر با وجود این عدم مزیت ها، همچنان بنگاه مزبور بخواهد به سرمایه گذاری مستقیم مبادرت ورزید باید از مزایای دیگری برخوردار شده و یا اقدام به ایجاد آن ها نماید. این قبیل مزایا عبارتند از: مزایای برخورداری از مهارت های بازاریابی و مدیریت برتر و شایسته، منابع ارزان تر مالی، دسترسی راحت تر به بازارها و صرفه جویی های ناشی از مقیاس.

هایمر وجود انحصار را محرک سرمایه گذاری می داند و اختلاف بین قیمت عوامل تولید را موثر نمی شمارد. به عبارت دیگر، سرمایه گذار با بهره گیری از قدرت انحصاری با تکنولوژی بالا و با استفاده از نام های معروف، در مناطق دیگر سرمایه گذاری انجام می دهد. نظریه هایمر تحت عنوان سازمندی صنعتی بعدها از سوی کاوس در سال ۱۹۷۴ گسترش یافت. بر اساس این نظریه، هرگاه بنگاهی یک شعبه در کشور دیگر افتتاح نماید، با برخی از عدم مزیت ها در مقایسه با سایر بنگاه های کشور میزبان روبه رو خواهد شد که ناشی از زبان، فرهنگ، سیستم قضایی و سایر تفاوت های بین کشوری است. در رویارویی با چنین عدم مزیت هایی شرکت باید از برخی مزیت ها که دارایی های نامشهود^۳ اطلاق می شود، برخوردار باشد که به عنوان مثال می توان از نام معروف و خوب، مدیریت عالی، فن آوری پیشرفته و سایر مشخصات مربوط به بنگاه نام برد. حیدری و افشار، (۱۳۹۰).

۱-۲-۲- نظریه درونی کردن^۴

این نظریه، انجام سرمایه گذاری مستقیم خارجی را به عنوان نتیجه جایگزینی نقل و انتقالات درونی به جای نقل و انتقالات بازار توسط بنگاه ها در نظر گرفته و توضیح می دهد. در مؤسسات مدرن تجاری، غیر از تولید کالاها و خدمات، فعالیت های دیگری مانند بازاریابی، تحقیق و توسعه و آموزش کارکنان نیز صورت می گیرد. تئوری درونی کردن، ارتباط نزدیکی با تئوری بنگاه دارد. سؤالاتی در خصوص اینکه چرا بنگاه های چند ملیتی به وجود می آیند، برای اولین بار توسط کوز در سال ۱۹۷۳ و سپس ویلیامسون در سال ۱۹۷۵ مطرح گردید. آن ها معتقدند که در صورت وجود هزینه های معاملاتی، بهتر است جهت سازمان دادن نقل و انتقالات، روش های درون بنگاهی جایگزین بازار شود. بر اساس این نظریه، سرمایه گذاری مستقیم خارجی به واسطه تلاش بنگاه ها برای جایگزین کردن مبادلات بازاری با مبادلات داخلی صورت می گیرد. آگراوال^۵ فواید ناشی از درونی کردن را این گونه بر می شمارد:

➤ پرهیز از وقفه زمانی (زمان بری)

➤ چانه زنی و عدم اطمینان خریدار

➤ به حداقل رساندن مداخله دولت از طریق قیمت گذاری انتقالی و توانایی استفاده از قیمت های تبعیضی.

فایده اصلی این نظریه از سوی کوز به این صورت عنوان شده که برخی از هزینه های بازاریابی از طریق ایجاد یک بنگاه جدید قابل صرفه جویی است. این امر به دلیل وجود اطلاعات ناقص در بازار کالاهای واسطه ای مانند سرمایه انسانی، دانش، بازاریابی و مهارت های مدیریتی است. هزینه های ناشی از درونی کردن را شامل هزینه های اداری، هزینه انتقال و مکاتبات می داند. یکی از نقاط قوت فرضیه درونی سازی پاسخ به این سؤال است که چرا بنگاه ها سرمایه گذاری مستقیم خارجی را به صادرات ترجیح می دهند حیدری و افشار، (۱۳۹۰).

³ Intangible Assets

⁴ Internalization

⁵ Agarwal

۱-۲-۳- نظریه مکانی^۶

بر اساس این نظریه، سرمایه گذاری مستقیم خارجی به دلیل برخی از مزیت های بازاری و عدم تحرک برخی عوامل تولید از جمله نیروی کار و منابع طبیعی رخ می دهد. عدم مزیت های بازاری کشور مبداء و عدم تحرک عوامل تولید، موجب تفاوت عایدی و هزینه های تولید می شود که در واقع، مزیت دستمزدهای پایین است. لوکاس^۷ معتقد است که افزایش نرخ دستمزد در کشور میزبان به معنی افزایش هزینه های تولید و در نتیجه، کاهش سرمایه گذاری مستقیم خارجی است. بنابراین ممکن است که با افزایش نرخ دستمزد، هزینه نسبی عوامل تولید تغییر کند و شرکت سرمایه گذار از یک فناوری سرمایه بر استفاده نماید حیدری و افشار، (۱۳۹۰).

۱-۲-۴- نظریه ترکیبی^۸

نظریه ترکیبی به وسیله ادغام سه نظریه سازمان صنعتی، درونی کردن و نظریه مکانی، از سوی دانینگ^۹ در سال 1988-1993 گسترش یافت. این نظریه درصدد است به سوالات زیر پاسخ دهد:

➤ اگر تقاضا برای کالای خاص در یک کشور خاص وجود دارد، چرا آن کالا به وسیله بنگاه های داخلی آن کشور تولید نمی شود و یا چرا بنگاه های خارجی آن را صادر نمی کنند؟

➤ اگر یک بنگاه درصدد توسعه مقیاس خود باشد، چرا این کار از طریق کانال های دیگری مانند صادرات کالا، توسعه فعالیت در یک شاخه جدید یا اعطای گواهینامه انجام نمی دهد؟

بر اساس این نظریه، برای اینکه بنگاه اقدام به سرمایه گذاری مستقیم خارجی نماید، سه شرط باید تامین شود:

➤ بنگاه باید از مزیت نسبی، نسبت به سایر بنگاه های کشور میزبان در مالکیت دارایی های غیر مشهود برخوردار باشد. (مزیت مالکیتی^{۱۰} نظیر مالکیت فناوری).

➤ استفاده از این نوع مزایا با ترکیبی از عوامل تولید در کشور میزبان برای بنگاه بسیار باصرفه تر باشد؛ در غیر این صورت بازارهای خارجی توسط صادرات می تواند تسخیر شود (مزیت مکانی^{۱۱}).

➤ استفاده از این مزایا برای بنگاه بسیار سودآورتر از فروش و یا اجاره آن ها به دیگر بنگاه ها ی مستقل باشد (مزیت درونی سازی^{۱۲}، حیدری و افشار، (۱۳۹۰).

اگر چنین شرایطی وجود نداشته باشد، در این صورت، صادرات صورت خواهد گرفت، این مورد مزیت مکانی است. به منظور درک عمیق تر این نظریه فرض کنید در یک کشور خاص تقاضای یک کالای خاص وجود دارد و در ضمن، بنگاه های میزبان از مزیت مالکیتی برخوردارند. در این صورت، هر چه رخ دهد بستگی به مزیت های درونی سازی و مکانی دارد. در چنین شرایطی حالات های مختلفی می تواند روی دهد:

(۱) اگر مزیت درونی سازی وجود نداشته باشد، از آنجا که تمامی بنگاه ها دارای مزیت مالکیتی هستند، حتی اگر مزیت مکانی نیز وجود داشته باشد، چون این مزیت شامل حال بنگاه های کشور میزبان نیز می شود، لذا در این صورت سرمایه گذاری مستقیم خارجی رخ نخواهد داد.

(۲) اگر مزیت درونی سازی وجود داشته باشد ولی مزیت مکانی وجود نداشته باشد، به دلیل وجود رقبای بالقوه در کشور میزبان، سرمایه گذاری مستقیم خارجی صورت نمی گیرد.

(۳) اگر مزیت درونی سازی و مزیت مکانی وجود نداشته باشد، بنگاه در داخل گسترش یافته و صادر خواهد کرد و سرمایه گذاری مستقیم خارجی صورت نمی گیرد.

(۴) اگر مزیت مکانی وجود داشته باشد، در این صورت سرمایه گذاری مستقیم خارجی رخ خواهد داد.

⁶ Location Theory

⁷ Lucas

⁸ Eclectic Theory

⁹ Dunning

¹⁰ Ownership Advantage

¹¹ Location Advantage

¹² Internalization Advantage

۲- پیشینه تحقیق

۲-۱- مطالعات خارجی

عثمان ارشد^{۱۳} (۲۰۱۲) در مقاله ای تحت عنوان «عوامل مؤثر بر جریان سرمایه در اقتصادهای در حال توسعه» به بررسی برخی از عوامل تاثیرگذار بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ۶ کشور در حال توسعه آسیایی در طی دوره زمانی (۲۰۰۹-۱۹۹۰) پرداخته است. نتایج پژوهش وی حاکی از آن است که نرخ ارز، یارانه مالیاتی، ذخایر خارجی، تولید ناخالص داخلی و سیاست های مالی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی اثرگذار بوده است.

موریسی^{۱۴} (۲۰۱۲) در مقاله خود تحت عنوان «حاکمیت، سرمایه گذاری خصوصی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای در حال توسعه» با استفاده از داده های ۴۶ کشور در حال توسعه در طی دوره زمانی (۲۰۰۹-۱۹۹۶) به بررسی رابطه بین حکومت و سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سرمایه گذاری خصوصی پرداخته است. بر اساس نتایج وی شاخص های حکومت که شامل ثبات سیاسی، عدم خشونت، کیفیت نظارتی، حاکمیت قانون و کنترل فساد است تأثیر مستقیم بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سرمایه گذاری خصوصی داشته و میزان اثر فساد و بی ثباتی سیاسی از تمام شاخص های حکومت بیشتر است.

باراسی و یینگ زو^{۱۵} (۲۰۱۲) در پژوهشی برای ۵۲ کشور در حال توسعه و توسعه یافته در طی دوره زمانی (۲۰۰۳-۱۹۹۶) با استفاده از روش های پارامتری و ناپارامتری به بررسی عوامل تاثیرگذار بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی پرداخته اند. نتایج آن ها حاکی از آن است که فساد تأثیر منفی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی دارد.

ایچر و همکاران^{۱۶} (۲۰۱۲) در مقاله تحت عنوان «عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی» با استفاده از مدل های بیزی و دور از تعصب انتخاب، این عوامل مؤثر را به ۲ دسته عوامل اقتصادی و ویژگی های کشورها تقسیم بندی نمودند. شاخص های موجود در دسته عوامل اقتصادی عبارتند از کاهش مالیات ها و ریسک مالی، اندازه بازار، رشد تولید ناخالص داخلی، نرخ ارز، نزدیکی به بازارهای بزرگ، بهره وری نیروی کار که به صورت معنادار در جذب سرمایه گذاری خارجی مؤثرند. شاخص های موجود در ویژگی های کشور عبارتند از دخالت در سیاست، تنش های قومی و مذهبی و نظامی، زبان مشترک، بی ثباتی دولت، ریسک مالی، فساد و خط قرمز بوروکراسی و خشونت سیاسی که به صورت معنادار در جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی مؤثرند.

۲-۲- مطالعات داخلی:

شاه آبادی و احمدی روشن (۱۳۹۰)؛ در مقاله ای تحت عنوان «بررسی نقش دموکراسی و حقوق مالکیت بر جریان جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی کشورهای D8 و G7» طی دوره زمانی ۱۹۹۵ - ۲۰۰۸ انجام داده اند. نتایج تحقیق آن ها نشان می دهد که در هر دو گروه کشورهای مورد مطالعه، دموکراسی اثر منفی و معنی دار و حقوق مالکیت اثر مثبت و معنی دار بر جریان ورودی FDI دارد. درجه باز بودن اقتصاد در دو گروه کشورهای عضو D8 و G7 اثر مثبت و معنی دار و نرخ ارز مؤثر واقعی اثر منفی و معنی دار بر جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی دارد. همچنین درجه توسعه اقتصادی اثر مثبت و معنی دار بر جریان ورودی FDI کشورهای عضو G7 و نرخ تورم اثر منفی و معنی دار بر جذب FDI کشورهای D8 دارد.

فطرس و امامی (۱۳۹۰)؛ در مقاله ای تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران با تأکید بر اثر حق ثبت اختراع» به بررسی تأثیرگذاری عواملی چون نیروی انسانی، منابع طبیعی، زیرساخت های اقتصادی، درجه بازبودن اقتصاد، نسبت مخارج دولت به تولید ناخالص داخلی (اندازه دولت) با استفاده از روش خود توضیح برداری با وقفه های گسترده (ARDL) بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی مورد بررسی قرار داده اند. که نتایج حاصل آن ها نشان داد که نیروی انسانی، منابع طبیعی، زیرساخت های اقتصادی، درجه بازبودن اقتصاد و حمایت از حق ثبت اختراع اثر مثبت و معناداری بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی دارد و اندازه دولت اثر منفی و معناداری بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی داشته است.

¹³ Usman Arshad

¹⁴ Morrisset

¹⁵ Barras and Ying Zhu

¹⁶ Eicher et al.

غفاری و اکبری (۱۳۹۰)؛ در مقاله ای تحت عنوان «بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای نفت خیز خاورمیانه» به بررسی این موضوع در طی دوره زمانی (۲۰۱۰-۱۹۹۵) با روش اقتصادسنجی داده های ادغام شده^{۱۷} پرداخته اند. نتایج تخمین و برآورد مدل آن ها نشان داد، درجه باز بودن اقتصاد و امنیت اقتصادی اثر مثبت و معنی دار و عدم ثبات اقتصادی اثر منفی و معنی داری بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای مورد مطالعه دارد ولی اندازه بازار و نیروی کار به تنهایی اثر معنی داری بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در این کشورها ندارند.

حیدری و افشاری (۱۳۹۱) در مقاله ای تحت عنوان «عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی با تأکید بر شاخص های حکمرانی در دوره زمانی (۲۰۰۷-۱۹۹۶)» به این نتیجه رسیدند که متغیر تولید ناخالص داخلی به عنوان جایگزین برای شاخص اندازه بازار، شاخص حکمرانی و پایداری محیطی هم در مدل جهانی و هم در مدل کشورهای سازمان توسعه و همکاری اقتصادی به لحاظ آماری معنادار بوده و به ترتیب بیشترین تأثیر را در افزایش جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی داشته اند، در حالی که در منطقه منا متغیرهای اندازه بازار، بازدهی سرمایه گذاری و شاخص آزادی اقتصادی بیشترین تأثیر را در جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی داشته است.

مشیری و کیان پور (۱۳۹۱)؛ در مقاله ای تحت عنوان «عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی، یک مطالعه بین کشوری (۲۰۰۷-۱۹۸۰)» به بررسی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ۲۰۹ کشور جهان در قالب یک الگوی اثر ثابت پرداخته اند. نتایج حاصل از برآورد آن ها نشان داد که اثر درجه ی باز بودن، نرخ بازگشت سرمایه، زیر ساخت ها، سرمایه ی انسانی و حجم سرمایه گذاری در دوره ی قبل همگی دارای اثر مثبت و معنی داری بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی دارند، اما متغیرهای هزینه های دولتی، فساد و نرخ تورم تأثیر معناداری بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی نشان نمی دهند.

۳- روش تحقیق

۳-۱- داده ها و متغیرهای تحقیق

در این پژوهش برای برآورد روابط اقتصادسنجی از داده های تلفیقی طی دوره ۲۰۱۳-۲۰۰۴ استفاده می شود. مجموعه داده های ادغام شده به دلیل داشتن تعداد بیشتر داده ها، تعداد کمتر فرضیه های مقید کننده، نداشتن و یا کاهش مسئله هم خطی، تصریح و برآورد ساختارهای عمومی تر و پویاتر و کاهش تورش برآورد، مزیت عمده ای نسبت به داده های مقطعی و سری زمانی دارد. گردآوری اطلاعات برای انجام تحقیق به صورت کتابخانه ای و مراجعه به سایت های بانک های اطلاعاتی؛ نظیر آنکتاد (برای آمارهای مربوط به سرمایه گذاری مستقیم خارجی)، بانک جهانی (برای تمامی متغیرهای مستقل بجز شاخص حاکمیت قانون و داده های مربوط به ذخایر نفت)، که داده های مربوط به شاخص حاکمیت قانون را از سایت www.govindicators.org و داده های مربوط به ذخایر نفت را سایت اوپک www.opec.org استخراج گردیده است. برای همگن نمودن آمار و اطلاعات، از اطلاعات تمام کشورهای عضو اوپک شامل: ایران، امارات متحده عربی، الجزایر، نیجریه، قطر، عربستان، اکوادور و ونزولا که در دوره مورد بررسی در دسترس قرار داشته اند مورد استفاده قرار گردید.

۳-۲- روش تجزیه و تحلیل داده ها

داده های این تحقیق به صورت داده های تلفیقی طی دوره ۲۰۱۳-۲۰۰۴ است. برای برآورد پارامترها از روش حداقل مربعات تعمیم یافته (GLS) استفاده می شود. به منظور تخمین مدل تحقیق لازم است تا نوع روش تخمین پانل دیتا تعیین شود. بنابراین، ابتدا برای تعیین وجود (یا عدم وجود) عرض از مبدا جداگانه برای هر یک از کشورهای آماره F لیمر استفاده می شود. پس از مشخص شدن اینکه عرض از مبدا برای کشورهای مختلف یکسان نیست، باید این فرضیه را آزمون کنیم که برای تخمین مدل از روش اثرات ثابت استفاده کنیم یا از روش اثرات تصادفی بدین منظور از آزمون هاسمن استفاده می شود.

۳-۳- تصریح مدل

با توجه به مطالعات انجام شده، تقریباً تمامی مدل های بکار گرفته شده در مورد عوامل مؤثر بر جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی اغلب در قالب یک الگوی تعادل بخشی بیان شده اند؛ بدین معنا که در قالب الگوهای تک معادله ای و فارغ از معادلات سیستمی و بلندمدت به

¹⁷ Panel data

بررسی رفتار جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی پرداخته و عوامل مؤثر بر آن را تحلیل کرده اند. بطور کلی چارچوب کلی این مدل ها به شکل معادله ارائه می شود:

$$FDI_{it} = F(Z_{it}, Q_{it}) \quad (1)$$

بدین صورت که جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی تابعی از ماتریسی از متغیرهای مستقل اقتصادی با نماد Z_{it} است. از جمله مطالعاتی که با این رویکرد انجام شده اند می توان باجو و سیمون، کمیجانی و عباسی، نجارزاده و شقاقی و عاقلی کهنه شهری اشاره کرد. گروه دیگری از متغیرها به نوعی تفاوت های غیراقتصادی بخش های (کشورهای) مورد بررسی را بیان می کنند، که با ماتریس Q_{it} نشان داده می شود. این ماتریس می تواند متغیرهای حقوقی، مکانی و یا حتی متغیرهای مجازی و کنترل را در بر بگیرد که در این مورد می توان به مطالعه سینگ و جان اشاره نمود. لازم بذکر است که نمادهای t, i به ترتیب بیانگر کشور یا منطقه و مقطع زمانی مورد مطالعه هستند. (مزینی و مرادحاصل، ۱۳۸۷) در این مطالعه نیز از چنین رویکردی استفاده شده و جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی تابعی از متغیرهای زیر در نظر گرفته شده است.

$$LFDI_{it} = B_0 + B_1 size_{it} + B_2 trade_{it} + B_3 Rule\ of\ law_{it} + B_4 economic\ sanction_{it} + B_5 natural\ resource_{it} + B_6 Health_{it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

که در این الگو i نماد کشورها (مقاطع مختلف) و t نماد دوره زمان می باشد. $LFDI$: لگاریتم جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی؛ سرمایه گذاری مستقیم خارجی نوعی سرمایه گذاری است که در کشوری به جز کشور منشأ سرمایه انجام می شود و هدف از آن کسب منافع پایدار در یک بنگاه است که حاکی از آن است که سرمایه گذار حتماً به دنبال کنترل کردن مدیریت بنگاه مربوط خواهد بود. داده های مربوط به این متغیر از سایت آنکتاد جمع آوری شده است B_0 : عرض از مبدا مدل است که در این جا فرض شده است برای کشورها متفاوت است. $size$: اندازه بازار؛ مطالعات متعددی تولید ناخالص داخلی سرانه^{۱۸} را بعنوان شاخص اندازه بازار مورد استفاده قرار داده اند. در این پژوهش نیز به پیروی از آن ها از این متغیر استفاده می شود. داده های مربوط به این متغیر از سایت بانک جهانی جمع آوری شده است. $trade$: درجه بازبودن اقتصاد؛ در این پژوهش از نسبت مجموع صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی برای اندازه گیری بازبودن اقتصاد آزاد استفاده می شود. داده های مربوط به این متغیر از سایت بانک جهانی جمع آوری شده است. $Rule\ of\ law$: حاکمیت قانون؛ حاکمیت قانون معیاری است شامل هزینه های جرم و جنایت، اجرای قرارداد و حقوق می باشد. مقدار این شاخص بین $-۲/۵$ - ضعیف ترین و $+۲/۵$ که قویترین می باشد، قرار می گیرد. داده های مربوط به این متغیر از سایت www.govindicators.org جمع آوری شده است.

$economic\ sanction$: تحریم اقتصادی؛ به عنوان یکی از شیوه های وادارسازی کشورها به انجام رفتار سیاسی مورد نظر می باشد. استفاده از ابزارهای مالی و اقتصادی، همواره یکی از روش های مؤثر نظام سلطه بین الملل در گسترش دامنه نفوذ خود در کشورهای هدف بوده است. در این راستا، دولت های استفاده کننده از اهرم های فشار و به تعبیری شمشیر داموکلس، برای وادار کردن ملت ها به تغییر رفتار مورد انتظار خود بهره می جویند. که در این پژوهش تحریم اقتصادی بصورت متغیر مجازی (dummy) در نظر گرفته می شود. و برای سال هایی که تحریم اقتصادی وجود دارد عدد ۱ و برای سال هایی که وجود ندارد عدد صفر در نظر گرفته می شود. در این پژوهش برای کشور ایران از سال ۲۰۰۷ به بعد تحریم اقتصادی در نظر گرفته می شود زیرا از این سال به بعد اصطلاحاً تحریم ها هوشمند شده و بخش پولی و بانکی کشور ایران را مورد هدف قرار داده همچنین با وضع قطعنامه های سازمان ملل و به دنبال آن اجرای مجازات سنگین بر علیه شرکت ها و بانک هایی که با ایران در ارتباط باشند، عملاً تأثیر چشمگیری بر جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به ایران داشته است. همچنین برای کشور ونزوئلا از سال ۲۰۰۴ به بعد یعنی از زمان به قدرت رسیدن هوگو چاوز به منسب ریاست جمهوری تحریم اقتصادی در نظر گرفته می شود.

¹⁸ GDP per capita

natural resource: منابع طبیعی؛ در این پژوهش منابع طبیعی بصورت نسبیتی از مجموع ذخایر نفتی اثبات شده کشورها به جمعیت کشور استفاده می شود. داده های مربوط به ذخایر نفت را سایت www.opec.org استخراج گردیده است.

Health: سلامت جامعه؛ بوسیله شاخص امید به زندگی در بدو تولد در این پژوهش تعریف شده است. داده های مربوط به این متغیر از سایت بانک جهانی جمع آوری شده است.

Git: جمله تصادفی مدل است که اختلاف سرمایه گذاری مستقیم خارجی هر کشور از مقدار برآورد شده ی آن در مدل را نشان می دهد و دارای ویژگی های استاندارد جمله ی تصادفی یعنی میانگین صفر و واریانس ثابت است.

۴- آزمون های صورت گرفته جهت تخمین و برآورد مدل

بعد از تصریح مدل اقتصادسنجی، در این قسمت از تحقیق با جمع آوری اطلاعات و داده های مورد نیاز مدل، بعد از انجام آزمون های لازم ، به تخمین و برآورد آن خواهیم پرداخت

۴-۱- آزمون ریشه واحد پانل برای ایستایی متغیرها

قبل از انجام تخمین و برآورد مدل لازم است مانایی متغیرها مورد بررسی قرار گیرند و پس از اطمینان از مانایی به برآورد مدل بپردازیم. مشکل مانایی در مدل هایی که به صورت پانل هستند اغلب وجود ندارد، لیکن در اینجا ابتدا به بررسی مانایی متغیرهای مدل می پردازیم. بر اساس نتایج آزمون پایایی، برخی از متغیرهای از قبیل تولید ناخالص داخلی سرانه، باز بودن اقتصاد، حمایت قانون و منابع طبیعی در سطح اطمینان ۹۹ درصد در آزمون های فیشر، لوین لین، چو و پسران نامنا شده اند (پیوست ۱)؛ که با یکبار تفاضل گیری همه متغیرهای ذکر شده در سطح اطمینان ۹۹ درصد مانا شده اند (پیوست ۲). با توجه به وجود اختلاف در نتایج آزمون پایایی باید از آزمون تصحیح خطا در دو حالت با عرض از مبدا و عرض مبدا و روند استفاده نمود تا از نبود رگرسیون کاذب اطمینان حاصل کرد. در آزمون تصحیح خطا ۷ گزاره وجود دارد که ۳ گزاره آن میانی بعدی و ۴ گزاره درونی بعدی هستند هرگاه یکی گزاره های درونی و میانی پایین تر از ۵٪ باشد فرضیه ی صفر مبتنی بر وجود رگرسیون کاذب رد می شود و مدل در حالت عرض از مبدا؛ مدل پیشنهادی فاقد رگرسیون کاذب می باشد (پیوست ۳).

۴-۲- آزمون چاو (آزمون برابری عرض از مبداها)

برای انجام آزمون چاو، آماره F را با توجه به فرضیه زیر از مدل تخمین زده شده بدست می آوریم:

$$F(n-1, nt-n-k) = \frac{Res_{UR} - Rss_R / (n-1)}{1 - Rss_{UR} / (nt-n-k)} \quad (3)$$

فرضیه آزمون F لیمر به صورت زیر بیان می شود:

$$H_0 = \alpha_0 = \alpha_1 = \dots = \alpha_n = \alpha \quad (4)$$

$$H_1 = \alpha_i \neq \alpha_j$$

فرضیه صفر بیان می کند که برای تمام مقاطع می توان یک عرض از مبدا مشترک به کار برد و فرض مقابل یکسان بودن α_i را برای تمام مقاطع رد می کند. برای آزمون چاو، ابتدا مدل اثر ثابت زمانی تخمین زده شده است. سپس آزمون چاو را انجام داده؛ نتایج آزمون چاو در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول (۱) آزمون چاو برای تشخیص الگوی داده های ترکیبی یا تلفیقی

نتیجه	آماره	Statistics	Prob
رد H_0	Cross - section F	۸.۵۷۴۵۳۶	0.00
	Cross - section Chi square	۵۱.۴۵۶۹۳۴	0.00

منبع: محاسبات محقق

از آنجایی که آماره F در سطح احتمال بالای ۹۹ درصد از لحاظ آماری معنی دار است؛ فرضیه H_0 رد شده و باید عرض از مبدهای مختلفی را در برآورد لحاظ نمود. پس از مشخص شدن اینکه عرض از مبدأ برای کشورهای مختلف یکسان نیست، باید این فرضیه را آزمون کنیم که برای تخمین مدل از روش اثرات ثابت استفاده کنیم یا از روش اثرات تصادفی؟ بدین منظور از آزمون هاسمن استفاده خواهیم کرد.

۴-۳- آزمون هاسمن: انتخاب بین اثرات ثابت^{۱۹} یا تصادفی^{۲۰}

در مرحله دوم می بایست مشخص شود که مدل در قالب کدامیک از مدل های اثرات ثابت و تصادفی قابل بیان و بررسی است که با انجام آزمون هاسمن به جواب خواهیم رسید. فرضیه آزمون هاسمن به صورت زیر بیان می شود :

$$\begin{aligned} H_0 &= \text{RandomEffects} \\ H_1 &= \text{FixedEffects} \end{aligned} \quad (5)$$

فرضیه صفر این آزمون بیانگر استفاده از روش اثرات تصادفی و فرضیه مقابل نشانگر استفاده از روش اثرات ثابت می باشد. برای انجام آزمون هاسمن ابتدا مدل را به صورت اثر تصادفی تخمین زده و سپس آزمون هاسمن انجام می شود. نتایج آزمون هاسمن در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول (۲) آزمون هاسمن برای تشخیص الگوی اثرات ثابت یا تصادفی

نتیجه	آماره	Statistics	Prob
H. رد	Chi-sq. Statistics	۵۰.۰۹۲۹۵۴	0.00

منبع: محاسبات محقق

نتایج بیان شده در جدول (۲) نشان می دهد که فرضیه صفر مبنی بر آن که الگوی تصادفی را می توان به جای الگوی ثابت به کار برد در سطح اطمینان بالای ۹۹٪ در مدل تحقیق رد می شود و می توان نتیجه گرفت که بهترین نوع برآورد، روش اثرات ثابت است.

۴-۴- تخمین و برآورد مدل

همانطور که در قسمت های قبلی عنوان شد بهترین نوع برآورد مدل، براساس آماره F و هاسمن، اثرات ثابت انتخاب شد. نتایج برآورد مدل در جدول (۳) گزارش شده است، نتایج برآورد با روش اثرات ثابت نشان می دهد که مدل دارای قدرت توضیح دهنده بالا و کلیت مدل تایید شده ولی با توجه به اینکه بسیاری از ضرایب از نظر آماری معنادار نبوده و مطابق با انتظارات تئوریک نمی باشد، بنابراین به مدل پیشنهادی وزن داده (استفاده از روش GLS) که با اینکار ضرایب از نظر آماری معنادار شده و مشکل برطرف می شود، جدول (۳). تمام ضرایب بدست آمده برای متغیرهای تحقیق با تئوری های اقتصادی و با واقعیت های اقتصادی موجود در کشورهای مورد مطالعه سازگاری دارند. همانطوری که مشاهده می شود.

جدول (۳) نتایج برآورد مدل اثرات ثابت ناشی از تاثیرگذاری تحریم اقتصادی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

متغیر	ضریب	آماره t	معناداری
natural resource	۰.۴۴۷۶۵۲	۲.۸۵۶۲۸۱	۰.۰۰۵۸
Rule of law	۰.۳۶۴۱۴۵	۳.۳۱۴۱۹۱	۰.۰۰۱۵
size	۰.۰۰۰۰۱۶۵	۴.۷۴۲۹۸۱	۰.۰۰۰۰
trade	۰.۰۰۷۱۴۳	۳.۰۱۱۵۹۱	۰.۰۰۳۸
economic sanction	-۰.۲۰۳۰۸۸	-۲.۸۹۳۳۷۸	۰.۰۰۵۳
Health	۰.۱۰۰۹۹	۴.۹۷۴۱۶۴	۰.۰۰۰۰

¹⁹ Fixed Effects

²⁰ Random Effects

.....	۲۷.۸۹۲۴۴	آماره F
R=0.823364	R ² =0.853981	DW=1.795172

منبع: محاسبات محقق

تفسیر نتایج

ضریب متغیر منابع طبیعی (natural resource) از لحاظ آماری در سطح ۱ درصد مثبت و معنادار است، وجود منابع طبیعی فراوان و در دسترس، عرضه منابع انرژی و مواد خام طبیعی یا عوامل تولید یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد. ضریب مثبت و معنادار این متغیر نشان از تأثیر مستقیم منابع طبیعی بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی است و افزایش منابع طبیعی در دسترس (نسبت کل ذخایر نفتی به جمعیت کشور) باعث افزایش سرمایه گذاری مستقیم خارجی خواهد شد. منابع غنی طبیعی باعث جذب سرمایه مستقیم خارجی و سرمایه گذاری در صنایع بالادستی و پایین دستی این منابع خواهد شد. این نتیجه با یافته های جنکیز و همکاران^{۲۱} در سال (۲۰۰۲) و همچنین موریست در سال (۲۰۰۲) سازگار است. که نشان دادند که منابع طبیعی در دسترس عامل بسیار معنی دار جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی به کشورهای در حال توسعه می باشد.

ضریب متغیر حاکمیت قانون (Rule of Law) از لحاظ آماری در سطح ۱ درصد مثبت و معنادار است. وجود قوانین شفاف و قابل اعتماد از لحاظ ضمانت نامه اجرایی باعث افزایش اعتماد سرمایه گذاران شده، و این موجب افزایش سرمایه گذاری مستقیم خارجی شده در فعالیت های تولیدی کشورهای میزبان می شود. این نتیجه با یافته های موریسی در سال (۲۰۱۲) نشان داد که شاخص های حکومت که شامل ثبات سیاسی، عدم خشونت، کیفیت نظارتی، حاکمیت قانون و کنترل فساد است تأثیر مستقیم بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی و سرمایه گذاری خصوصی داشته و میزان اثر فساد و بی ثباتی سیاسی از تمام شاخص های حکومت بیشتر است.

ضریب متغیر اندازه بازار (size) از لحاظ آماری در سطح ۱ درصد مثبت و معنادار است. زیرا اقتصاد با مقیاس وسیع انگیزه سودآوری و سرمایه گذاری خارجی را افزایش می دهد چراکه در این صورت بهره وری فن آوری و سرمایه گذاری بیشتر می گردد. اقتصاد بزرگتر در حقیقت پشتیبان فعالیت بنگاه های اقتصادی است و نوید بخش تنوع سرمایه گذاری برای سرمایه گذاران است که این امر از ریسک سرمایه گذاری نیز خواهد کاست. این نتیجه با یافته های عثمان ارشد در سال (۲۰۱۲) و همچنین حیدری و افشاری در سال (۱۳۹۱) سازگار است.

ضریب متغیر درجه بازبودن اقتصاد (trade) در سطح آماری ۱ درصد مثبت و از لحاظ آماری معنادار است، از آنجایی که مشارکت اقتصادهای ملی در عرصه اقتصاد جهانی از طریق شاخص بازبودن اقتصاد بررسی می شود، بدیهی است هر اندازه اقتصاد میزبان در برابر ورود و خروج کالاها و خدمات و سرمایه ها آزادتر باشد، انگیزه سرمایه گذاری مستقیم خارجی افزایش می یابد. این نتیجه با یافته های موریست در سال (۲۰۰۰) و آگیومیرجیانکیس و همکاران در سال (۲۰۰۶) سازگار است.

ضریب متغیر تحریم اقتصادی (economic sanction) در سطح آماری ۱ درصد منفی و از لحاظ آماری معنادار است، نکته قابل ذکر آن است که ما تحریم اقتصادی را به صورت متغیر مجازی تعریف کردیم که برای کشور ایران از سال ۲۰۰۶ یعنی همزمان با تحریم بخش نفتی و بانکی کشور و برای کشور ونزوئلا برای سال های ۲۰۰۲ به بعد یعنی از زمان به قدرت رسیدن چاوز به منسب ریاست جمهوری عدد یک و برای دیگر کشورهای نمونه در آن سال ها عدد صفر را در نظر گرفته ایم. این قابل تصور است که وقتی کشوری توسط مجامع بین المللی مورد تحریم قرار می گیرد خصوصاً تحریم های که از پشتوانه حقوقی و قانونی بالایی برخوردار هستند و مجازات سهمگینی برای کشورها و شرکت های بین المللی ناقض کننده این تحریم ها بر قرار شود، باعث خواهد شد که جریان ورود سرمایه گذاری مستقیم خارجی به کشورهای تحریم شونده متوقف شود.

ضریب متغیر سلامت جامعه (Health) که بوسیله شاخص امید به زندگی در بدو تولد در این تحقیق تعریف شده، از لحاظ آماری در سطح ۱ درصد مثبت و معنادار است، زیرا بالا رفتن امید به زندگی باعث افزایش سرمایه انسانی می شود که این خود موجب افزایش کارایی و بهره وری تولید، افزایش توانایی انجام کارهای پیچیده و همچنین باعث انعطاف پذیری نیروی کار در تصدی مشاغل جدید همسو با تحولات تکنولوژیکی در داخل صنعت می شود، لذا بر این اساس می توان امید به زندگی را یکی از عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی دانست. این

²¹ Jenkins , Thomas.

نتیجه با یافته های آلسان، بلوم و کانینگ که در سال (۲۰۰۶) برای کشورهای در حال توسعه مشاهده کردند به ازای هر سال افزایش امید به زندگی، جریان ورودی سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۹ درصد افزایش می یابد، سازگار است.

۵- نتیجه گیری

نظر به اینکه سرمایه گذاری مستقیم خارجی نقش مهمی در رفع شکاف پس انداز- سرمایه گذاری، انتقال تکنولوژی، دانش فنی و تکنیک های جدید مدیریتی و به طور کلی در توسعه و رشد اقتصادی ایفا می کند، در میان کشورهای جهان رقابت شدیدی برای جذب آن وجود دارد. بنابراین، هر کشور با توجه به موقعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی خود تلاش می کند که راه های جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی را شناسایی و موانع و مشکلات آن را برطرف نماید. عوامل تعیین کننده ی سرمایه گذاری مستقیم خارجی متعدد است، می توان گفت که جذب آن به کل عوامل اقتصادی و در مجموع به کل سیستم و ساختارهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی وابسته می باشد، اما در هر کشور تعدادی از این عوامل نقش اصلی را در جذب آن به عهده دارند و تعیین کننده ی اصلی تلقی می شوند. این مقاله به بررسی عوامل موثر بر سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ۸ کشور عضو اوپک طی دوره ۲۰۱۳-۲۰۰۴ پرداخته است. تحلیل مذکور در چارچوب یک الگوی اثر ثابت انجام شده است تا تفاوت های خاص هر یک از کشورها تفکیک شود. با توجه به نتایج به دست آمده از مدل رگرسیون برای کشورهای عضو اوپک اثر متغیرهای منابع طبیعی، رعایت قوانین، اندازه باز، درجه باز بودن اقتصاد و همچنین امید به زندگی در بدو تولد بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی مثبت و معنی دار است، اما اثر متغیر تحریم اقتصادی بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی منفی و معنی دار است.

پیوست ها

پیوست (۱): نتایج آزمون ایستایی متغیرها به روش لین و لوین و چو در حالت عرض از مبدا

متغیر	Levin, Lin & Chut	Im, Pesaran and Shin W-stat	ADF - Fisher Chi-square	PP - Fisher Chi-square
LFDI	-1.80299 (0.0357)	-0.0814 (0.4676)	15.8423 (0.464)	22.0967 (۰.۱۴۰۱)
Size	-4.57515 (0.0000)	-0.95378 (0.1701)	۱۹.۱۱۹۱ (۰.۲۶۲۵)	27.6424 (۰.۰۳۴۹)
Health	-18.4883 (۰.۰۰۰۰)	-15.0153 (۰.۰۰۰۰)	87.2256 (۰.۰۰۰۰)	39.7404 (۰.۰۰۰۸)
Trade	-3.11924 (۰.۰۰۰۹)	-0.41804 (۰.۳۳۸)	20.624 (۰.۱۹۳۴)	16.5711 (۰.۴۱۳۹)
Rule of Law	-5.3973 (0.0000)	-1.32167 (0.0931)	26.5477 (0.0468)	۲۴.۰۰۱۸ (0.0895)
Economic Boycott	0.026 (0.5104)	0.15997 (۰.۵۶۳۵)	1.23833 (0.5384)	1.32444 (0.5157)
natural resource	-1.33044 (0.0917)	0.10583 (0.5421)	13.7474 (۰.۶۱۷۵)	10.4103 (0.8443)

منبع: محاسبات محقق

پیوست (۲): نتایج آزمون ایستایی متغیرها به روش لین و لوین و چو در حالت عرض از مبدا (تفاضل اول)

متغیر	Levin, Lin & Chut	Im, Pesaran and Shin W-stat	ADF - Fisher Chi-square	PP - Fisher Chi-square
D LFDI	-6.71308 (0.0000)	-۳.۳۸۲۵۶ (۰.۰۰۰۴)	38.0719 (۰.۰۰۱۵)	56.2937 (۰.۰۰۰۰)
D size	-6.11939 (0.0000)	-۳.۸۷۴۰۷ (0.0001)	72.146 (0.0000)	42.4539 (0.0003)
D trade	-12.9632 (0.0000)	-3.78337 (0.0001)	۴۸.۵۳۳۷ (0.0000)	73.3391 (0.0000)

D Economic Boycott	-2.2777 (0.0114)	-1.77563 (0.0379)	6.43487 (0.0401)	6.46205 (0.0395)
D natural resource	-8.11991 (0.0000)	-4.18264 (0.0000)	49.6161 (0.0000)	51.5575 (0.0000)

منبع: محاسبات محقق

پیوست (۳): نتایج حاصل از آزمون تصحیح خطا در حالت عرض از مبدا و روند

Alternative hypothesis: common AR coefs. (within-dimension)		
	Prob	Statistic
Panel v-Statistic	۰.۹۸۳۸	-۴.۲۱۹۳۰۶
Panel rho-Statistic	۰.۹۹۹۸	۳.۵۱۶۵۷۸
Panel PP-Statistic	0.0000	-۱۰.۲۳۸۷۲
Panel ADF-Statistic	۰.۰۰۰۰	-۱۳.۳۷۰۴۷
Alternative hypothesis: individual AR coefs. (between-dimension)		
	Prob	Statistic
Group rho-Statistic	۰.۹۹۹۷	۳.۴۷۷۵۴۳
Group PP-Statistic	0.0000	-۱۱.۲۵۸۴۷
Group ADF-Statistic	۰.۰۱۶۲	-۲.۱۴۰۶۰۳

منبع: محاسبات محقق

منابع و مراجع

- [۱] اصغری، مریم؛ سالارنظر رفسنجانی پور، سمیه؛ (۱۳۹۲)، تأثیر جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر کیفیت محیط زیست کشورهای منتخب حوزه منا؛ فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی- شماره نهم- بهار ۱۳۹۲ - صفحات ۳۰-۱
- [۲] ناقلی، شکوفه (۱۳۹۱)، برآورد تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر جریان تجارت بخش صنعت در کشورهای عضو سازمان توسعه و همکاری اقتصادی؛ اقتصاد توسعه و برنامه ریزی، سال اول، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۱؛ صفحات ۶۹-۹۴
- [۳] شاه آبادی، ابوالفضل و عبدالله محمودی (۱۳۹۰)، "تعیین کننده های سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران"، جستارهای اقتصادی، سال سوم، شماره ۵، سال ۱۳۹۰، صفحات ۸۹-۱۲۶
- [۴] حیدری، پروین؛ افشاری، زهرا (۱۳۹۱)، "عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی با تأکید بر شاخص های حکمرانی در دوره زمانی (۱۹۹۶-۲۰۰۷)، فصلنامه پژوهش های اقتصادی، سال ۱۲، شماره یک، بهار ۱۳۹۱، صفحات ۱۷۰-۱۴۱.
- [۵] کاظمی، اعظم و همکاران؛ (۱۳۹۲)، شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی با استفاده از تکنیک TOPSIS؛ فصلنامه سیاست های مالی و اقتصادی؛ سال اول، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲؛ صفحات ۷۲-۴۵
- [۶] رئیس، عباسعلی، (۱۳۹۲)، نقش سرمایه گذاری مستقیم خارجی در رشد اقتصادی ایران (۱۳۸۷-۱۳۵۷) و بررسی رابطه متقابل آنها، فصلنامه تحقیقات توسعه اقتصادی- شماره نهم- بهار ۱۳۹۲ - صفحات ۷۲-۱۴۷
- [7] Usman Arshad, M. & et al (2012), "The Determinants of Capital Inflow in Developing Economies an Empirical Study of Pull Factors, ISSN 2090-4304", *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, Vol. 2, No. 10, PP. 9764-9769.
- [8] Theo, S., Eicher, Helfman, L. & A. Lenkoski (2012), "Robust FDI Determinants: Bayesian Model Averaging in the Presence of Selection Bias", *Journal of Macroeconomics*, Vol. 34, PP. 637-651.
- [9] Marco, R., Barassi & Y. Zhou (2012), "The Effect of Corruption on FDI: A Parametric and Non-Parametric Analysis", *European Journal of Political Economy*, Vol. 28, PP. 302-312.
- [10] Morrissey, O. (2012), "Governance, Private Investment and Foreign Direct Investment in Developing Countries", *World Development*, PP. 437-445.
- [11] Bilgili, F., Halıcı Tülüce, N. & I. Doğan (2012), "The Determinants of FDI in Turkey: A Markov Regime Switching Approach", *Economic Modelling*, Vol. 29, PP. 1161-1169.
- [12] Organization of the Petroleum Exporting Countries(opec) Chapter I, Article 2 of The Statute of the Organization of the Petroleum Exporting Countries (as amended)